

Representation of Islamic Identity in Persian Language Teaching Texts: Content Analysis of Cultural Dimensions in 'Parsa' Series

Seyyed Sadegh Mirmohammadi azizi

Graduate of the Teaching Persian to Speakers of Other Languages (AZFA) program,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Behzad Rahbar

Department of Linguistics, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Seyyed Behnam Alavi Moghadam

Associate professor of Linguistics and Head of Foreign Languages Department of
Organization for Educational Research and Planning (OERP), Tehran, Iran.

ABSTRACT

Keywords:

Al-Mustafa
International
University,
Educational
Materials,
Islamic Identity,
Persian Language
Education,
Qualitative Content
Analysis.

Language, beyond its communicative function, serves as a powerful tool for transmitting culture and shaping identity, and in a new language learning process, learners would be familiar with its cultural dimensions. This study investigated the representation of Islamic identity in the Parsa Persian language textbooks used at Al-Mustafa International University. Employing a qualitative content analysis method, data were purposefully collected from the textbooks and analyzed using MAXQDA software through open, axial, and selective coding. The findings reveal that the textbooks reflect Islamic identity across individual, social, cultural, scientific, and environmental dimensions. Concepts such as prayer, kinship, avoidance of wastefulness, and the value of knowledge in Islam are conveyed through dialogues, stories, open discussions, and language exercises. Thus, Persian language education at Al-Mustafa University extends beyond linguistic instruction and functions as a cultural and identity-building tool.

1. Corresponding author
behzadrahbar@atu.ac.ir The results of this research can be employed by experts in designing and revising Persian textbooks.

DOI: 10.48310/rpllp.2025.19686.1232

Received: 1403/11/12

Reviewed: 1404/02/13

Accepted: 1404/05/15 PP: 30

Citation (APA): Mirmohammadi, S. & et al. (2025). Representation of Islamic Identity in Persian Language Teaching Texts: Content Analysis of Cultural Dimensions in 'Parsa' Series. *The Journal of research in Persian language and literature education*, 6 (3), 91-123

<https://doi.10.48310/rpllp.2025.19686.1232>

بازنمایی هویت اسلامی در متون آموزش زبان فارسی: تحلیل محتوایی ابعاد فرهنگی در کتاب‌های پارسا

سیدصادق میرمحمدی عزیز

دانش‌آموخته رشته آزفا، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

بهزاد رهبر*

دانشیار گروه زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

سیدبهنام علوی مقدم

دانشیار سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، تهران، ایران.

چکیده

زبان، افزون بر نقش ارتباطی، ابزار انتقال فرهنگ و شکل‌دهی به هویت است. در فرایند یادگیری یک‌زبان جدید نیز زبان‌آموزان با عناصر فرهنگی آن زبان آشنا می‌شوند و این تعامل فرهنگی به تدریج بر شکل‌گیری هویت آن‌ها تأثیر می‌گذارد. این پژوهش با هدف بررسی بازنمایی هویت اسلامی در مجموعه کتاب‌های آموزش زبان فارسی «پارسا» در جامعه‌المصطفی، به روش تحلیل محتوای کیفی انجام شده است. داده‌ها با نمونه‌گیری هدفمند از متون کتاب‌ها گردآوری و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA در سه مرحله کدگذاری (باز، محوری و گزینشی) تحلیل شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که این کتاب‌ها هویت اسلامی را در ابعاد فردی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و زیست‌محیطی بازنمایی می‌کنند. مفاهیمی همچون نماز، صلح‌رحم، پرهیز از اسراف و اهمیت علم، در قالب‌های آموزشی گوناگون به زبان‌آموز منتقل می‌شود. براین‌اساس آموزش زبان فارسی در جامعه‌المصطفی فراتر از آموزش صرف زبان، ابزاری برای انتقال هویت اسلامی است. یافته‌های پژوهش می‌توانند در تدوین و بازنگری منابع آموزشی زبان فارسی مورد بهره‌برداری قرار گیرند.

DOI:

10.48310/rpllp.2025.19686.1232

واژه‌های کلیدی:

آموزش زبان فارسی
تحلیل محتوای کیفی
جامعه‌المصطفی
منابع آموزشی
هویت اسلامی

* نویسنده مسئول:

behzadrahbar@atu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۲

تاریخ بازنگری: 1404/02/13

تاریخ پذیرش: 1404/05/15

شماره صفحات: 30

مقدمه

در جهان معاصر که روند جهانی شدن با شتابی فزاینده پیش می‌رود، چالش حفظ هویت‌های ملی، فرهنگی و دینی به یکی از دغدغه‌های جدی اندیشمندان حوزه علوم انسانی و اجتماعی بدل شده است. یکی از پیامدهای این فرایند، بروز بحران هویت در سطوح مختلف فردی و جمعی است؛ بحرانی که ابعاد فرهنگی، سیاسی و اجتماعی آن در جوامع اسلامی نیز به روشنی قابل مشاهده است (نوابخش و نیکوکار، ۱۳۹۰). در چنین فضایی، هویت اسلامی به مثابه یکی از ارکان بنیادین شکل‌گیری باورها، ارزش‌ها و نگرش‌های مسلمانان، از جایگاهی کلیدی برخوردار است. انتقال این هویت به نسل‌های آینده، از طریق نهادهایی مانند خانواده، آموزش رسمی و به‌ویژه منابع آموزشی صورت می‌گیرد.

یکی از عرصه‌های مهم انتقال فرهنگ و هویت اسلامی، آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان است. فرهنگ و زبان دو عنصر درهم‌آمیخته هستند و آموزش زبان بدون آموزش فرهنگ ممکن نیست (صحرائی و طبسی، ۱۴۰۳). زبان، صرفاً وسیله‌ای برای ارتباط نیست، بلکه ابزاری کارآمد برای بازتاب و انتقال فرهنگ، ارزش‌ها و هویت به‌شمار می‌رود. به‌ویژه در بافت آموزش زبان فارسی، که به لحاظ تاریخی، فرهنگی و دینی پیوندی عمیق با تمدن اسلامی دارد، ظرفیت ویژه‌ای برای معرفی هویت اسلامی به زبان‌آموزان بین‌المللی فراهم است. در این میان، منابع آموزشی زبان فارسی نقشی تعیین‌کننده در چگونگی بازنمایی مؤلفه‌های هویت ایفا می‌کنند؛ زیرا نحوه تنظیم محتوا، انتخاب واژگان و مفاهیم، و حتی تصاویر، می‌تواند بر درک زبان‌آموزان از هویت فرهنگی و دینی زبان هدف تأثیرگذار باشد. بنابراین پس از تهیه و تدوین، تحلیل و ارزیابی منابع و مواد آموزشی، ضرورتی غیرقابل انکار دارد (همان).

جامعه‌المصطفی العالمیه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز آموزش زبان فارسی با رویکرد اسلامی، مجموعه‌ای آموزشی با عنوان پارسا در ۱۳ جلد و سه سطح مهارتی تهیه کرده است که مخاطبان آن، زبان‌آموزان غیرفارسی‌زبان در سراسر جهان هستند. این نهاد بین‌المللی با مأموریت تربیت عالمان دینی و مبلغان اسلام، نقش محوری در فرایند هویت‌سازی اسلامی ایفا می‌کند و با توجه به آنکه یادگیری زبان فارسی، نخستین گام دانش‌پژوهان برای ورود به متون اسلامی است، محتوای آموزشی این مجموعه از اهمیت بسزایی برخوردار است. چنانچه بازنمایی مؤلفه‌های هویت اسلامی در این منابع به‌درستی و بر اساس معیارهای علمی صورت نگیرد، ممکن است انتقال فرهنگ و ارزش‌های اسلامی با کاستی یا تحریف مواجه شود. اگرچه پژوهش‌های متعددی در زمینه بازنمایی هویت در متون ادبی، دینی یا رسانه‌ای انجام شده‌اند، اما بررسی نحوه بازنمایی هویت اسلامی در منابع آموزشی زبان فارسی، به‌ویژه با تمرکز بر مجموعه پارسا، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این خلأ پژوهشی، انجام تحقیقی جامع در این حوزه را ضروری می‌سازد؛ پژوهشی که با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای کیفی، به بررسی دقیق و نظام‌مند نحوه بازنمایی مؤلفه‌های هویت اسلامی در محتوای آموزشی بپردازد.

هدف پژوهش حاضر، تحلیل محتوای کتاب‌های پارسا با تمرکز بر مؤلفه‌های هویت اسلامی است تا از این رهگذر، تصویری روشن از میزان و نحوه بازنمایی این مؤلفه‌ها ارائه شود. این مطالعه، ضمن شناسایی نقاط قوت و ضعف این منابع، می‌کوشد با ارائه یافته‌هایی کاربردی، به طراحان برنامه درسی و مؤلفان منابع آموزشی در بهبود کیفی و محتوایی آثار آینده یاری رساند. افزون بر این، نتایج پژوهش می‌تواند برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان فرهنگی - آموزشی در راستای تقویت هویت اسلامی در آموزش زبان فارسی، نقش راهبردی ایفا کند.

پیشینه پژوهش

بازنمایی هویت اسلامی در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان از مسائل مهم و نوپدید در حوزه زبان و فرهنگ است؛ چراکه زبان نه تنها ابزار انتقال مفاهیم زبانی، بلکه وسیله‌ای مؤثر در بازنمایی و انتقال هویت دینی و فرهنگی محسوب می‌شود. بررسی پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که این حوزه از منظرهای گوناگون موردتوجه قرار گرفته، اما اغلب با محدودیت‌هایی روبه‌رو بوده‌اند.

پژوهش میردهقان و طاهرلو (۱۳۹۰) از منظر نگرش زبان‌آموزان به عناصر فرهنگ ایرانی به موضوع نگرسته است. یافته‌های این پژوهش بر نقش محیط‌های واقعی و بافت‌محور در افزایش اثربخشی آموزش زبان تأکید کرده‌اند، اما توجهی به انتقال مفاهیم اسلامی و نحوه بازنمایی آن‌ها در منابع آموزشی نداشته‌اند.

برخی مطالعات همچون پژوهش نوربخش و ملکلو (۱۳۹۳) با تمرکز بر گفتمان دینی در کتاب‌های آموزش زبان فارسی، به تحلیل محتوای متون آموزشی از منظر فراتر از اندیشگانی هلیدی پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که گفتمان اسلامی به‌ویژه در منابع جامعه‌المصطفی و جامعه‌الزهرا به‌صورت غالب بازنمایی شده است. با این حال، تحلیل‌ها محدود به سطح پیشرفته و فاقد بررسی جامع ابعاد مختلف هویت اسلامی بوده‌اند.

بررسی پژوهش داوری اردکانی و همکاران (۱۳۹۴) در خصوص نقش آموزش زبان فارسی در جهانی‌سازی فرهنگ ایرانی نیز نشان داد که آموزش زبان، بستر مؤثری برای انتقال مؤلفه‌های فرهنگی است، اما تمرکز صرف بر هویت ملی و غفلت از ابعاد اسلامی، از محدودیت‌های این تحقیق بوده است.

در برخی پژوهش‌ها، مانند تحقیق داوری، خیرآبادی و علوی‌مقدم (۱۳۹۷) با عنوان «بازنمایی هویت ملی در کتاب‌های نوانتشار یافته زبان انگلیسی در نظام آموزش رسمی کشور» به تحلیل محتوای کتاب‌های درسی زبان انگلیسی پرداخته است. این پژوهش که با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده، نشان می‌دهد که کتاب‌های جدیدالتألیف زبان انگلیسی در مقایسه با نسخه‌های پیشین، توجه بیشتری به مؤلفه‌های هویت ملی داشته‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که این تحول متأثر از رویکرد نوظهور آموزش انتقادی در حوزه آموزش زبان انگلیسی بوده است. در این مطالعات نیز، ابعاد اسلامی هویت مورد غفلت قرار گرفته و تمرکز بیشتر بر بازنمایی ایران و هویت ایرانی بوده است.

پژوهش داوودنیا و زرگرزاده دزفولی (۱۳۹۹) به بررسی و تحلیل مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه پرداخته است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که توزیع مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های مذکور متوازن نبوده و نقش کتاب‌ها در تقویت هویت ملی نوجوانان نسبتاً ضعیف ارزیابی شده است. همچنین، بیشترین تأکید بر مؤلفه‌های مشاهیر، نخبگان و زبان و ادبیات فارسی بوده و به مؤلفه‌هایی مانند دین، نمادهای ملی و فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی توجه کافی نشده است. این پژوهش به طور مستقیم به بازنمایی هویت اسلامی در منابع آموزشی زبان فارسی برای غیرفارسی‌زبانان نپرداخته است.

مطالعه مهدی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۰) نشان داد که کتاب‌های آموزشی جامعه‌المصطفی تمرکز عمده‌ای بر مؤلفه‌های اسلامی مانند تشیع، مهدویت و پوشش اسلامی دارند و سهم مؤلفه‌های هویت ایرانی در مقایسه کمتر است. با این حال، این پژوهش بیشتر بر شمارش مؤلفه‌ها تکیه داشته و تحلیل عمیق فرایند انتقال مفاهیم در بستر آموزش را مدنظر قرار نداده است.

پژوهش علوی‌مقدم و افراسیابی (۱۴۰۰) با موضوع مقایسه میزان حضور مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های قدیم و جدید زبان انگلیسی نظام آموزش و پرورش رسمی ایران، گامی مهم در بررسی نقش کتاب‌های درسی در شکل‌دهی هویت ملی برداشته است. این مطالعه با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و تحلیل محتوای کتاب‌های «Prospect Series» و «The Right Path to English» ابعاد مختلف هویت ملی شامل ملی، فرهنگی، مذهبی، جغرافیایی، سیاسی، اقوام و نمادهای ملی را مورد بررسی قرار داده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که کتاب‌های تازه تألیف نسبت به کتاب‌های قدیمی توجه دقیق‌تر و گسترده‌تری به مؤلفه‌های هویتی دارند و تفاوت معناداری در میزان بازنمایی این مؤلفه‌ها دیده می‌شود.

در مطالعات دیگر، مانند پژوهش برقی و نگینی (۱۴۰۰) که به بازتاب فرهنگ ایرانی در کتاب‌های آموزشی پرداخته‌اند، مشاهده شده است که عناصر فرهنگ سطحی مانند کلیشه‌ها بیش از عناصر فرهنگ ژرف بازنمایی شده‌اند و مؤلفه‌های اسلامی مغفول مانده‌اند. همچنین رویکرد کمی در این مطالعات، امکان تحلیل عمیق کیفی را محدود کرده است.

در پژوهش صحرایی و طبسی (۱۴۰۳)، ایدئولوژی و هویت ایرانی در دو کتاب آموزش زبان فارسی بررسی شده و نشان داده شده که منابع مختلف در برجسته‌سازی عناصر هویت ایرانی عملکردی متفاوت دارند. این پژوهش که با روش گفتمان‌شناسی انتقادی بر مبنای الگوی ون دایک (۲۰۰۶) انجام شده، نشان می‌دهد که چگونه کتاب‌های آموزشی می‌توانند حامل ایدئولوژی‌های پنهان باشند. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که علی‌رغم ادعای بی‌طرفی در متون آموزشی، تصاویر و تمرین‌های کتاب درس زبان فارسی (منگینی و ارستی) به صورت نامتوازنی به بازنمایی هویت ایرانی پرداخته‌اند. پژوهشگران با تحلیل مربع ایدئولوژی و طرحواره هویت گروهی نشان دادند که در این منبع آموزشی، گاه بر نقاط ضعف هویت ایرانی تأکید شده و از نقاط قوت آن غفلت گردیده است.

اما در این پژوهش، مؤلفه‌های اسلامی هویت که در آموزش زبان فارسی جایگاه برجسته‌ای دارند، مورد توجه نبوده است.

پژوهش علوی‌مقدم (۱۴۰۳) با هدف مقایسه نگرش دبیران زبان انگلیسی نسبت به بازنمایی عناصر هویتی و فرهنگی در کتاب‌های زبان انگلیسی پایه هفتم و اول راهنمایی پیشین انجام شده است. هرچند این پژوهش به‌درستی بر اهمیت توجه به مؤلفه‌های هویتی و فرهنگی در آموزش زبان تأکید دارد و نشان می‌دهد که کتاب تازه‌تألیف نسبت به کتاب قبلی در این زمینه موفق‌تر بوده است، اما باید توجه داشت که تمرکز اصلی این مطالعه بر هویت و فرهنگ ملی و بومی است و به طور مشخص به بازنمایی هویت اسلامی نپرداخته است.

براون^۱ (۲۰۰۷) در کتاب «اصول یادگیری و آموزش زبان» جایگاه فرهنگ در آموزش زبان را تحلیل کرده و تأکید می‌کند که یادگیری زبان بدون درک عمیق معیارها و ارزش‌های فرهنگی جامعه هدف ناقص است. او دو رویکرد به آموزش فرهنگ را معرفی می‌کند: یکی رویکرد انتقال اطلاعات و دیگری رویکرد فرهنگ‌پذیری پویا و چندبعدی که منجر به شکل‌گیری «هویت دوم» می‌شود. براون فرآیند فرهنگ‌پذیری را چهار مرحله‌ای (هیجان اولیه، شوک فرهنگی، تعدیل و سازگاری) می‌داند و بر ضرورت ادغام آموزش فرهنگ با آموزش زبان در برنامه‌های درسی تأکید دارد.

وو^۲ (۲۰۱۰) در پژوهش کمی و کیفی خود با عنوان «تحلیل محتوای مؤلفه‌های فرهنگی در کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی به‌عنوان زبان خارجی» در چین، نشان داد که عناصر فرهنگی مانند باورها و رفتارها سهم عمده‌ای از محتوای آموزشی را تشکیل می‌دهند و مؤلفه‌های مرتبط با جامعه‌پذیری و چرخه زندگی نیز حضور پررنگی دارند. بااین‌حال، جنبه‌های آشکار فرهنگ کمتر از حد انتظار در منابع آموزشی دیده می‌شوند. وو پیشنهاد می‌کند که در ویرایش‌های جدید کتاب‌ها، جنبه‌های فرهنگ بین‌المللی نیز گنجانده شده و همه بخش‌های کتاب بازتاب‌دهنده دانش فرهنگی باشد.

ساویکی و کولی^۳ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «هویت آمریکایی در دانشجویان خارج از کشور: تضادها و تغییرات» به بررسی ابعاد شناختی هویت اجتماعی دانشجویان آمریکایی در محیط‌های بین‌المللی پرداختند. این مطالعه نشان داد که هویت ملی نقش مهمی در شکل‌گیری خودپنداره و سازگاری روان‌شناختی دانشجویان دارد. پژوهش بر روی ۵۹ دانشجوی آمریکایی که حدود سه ماه در چهار کشور مختلف تحصیل می‌کردند انجام شد و داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه‌های استاندارد در دو بازه زمانی (ابتدای ترم و پایان ترم) جمع‌آوری گردید. نتایج نشان داد بین الگوهای هویتی دانشجویان مقیم آمریکا و دانشجویان مشغول به تحصیل در خارج تفاوت معناداری وجود دارد. دانشجویان مقیم کشور مبدأ، هویت ملی تثبیت‌شده‌ای داشتند که با تعهد بالا و کاوشگری کم نسبت به هویت آمریکایی همراه بود؛ این گروه بدون چالش یا

1. Brown

2. Wu

3. Savicki & Cooley

بازاندیشی، هویت ملی خود را پذیرفته بودند. در مقابل، دانشجویانی که در خارج از کشور تحصیل می‌کردند، بیشتر با چالش‌های هویتی و بازاندیشی در هویت ملی خود مواجه شدند. این یافته‌ها اهمیت تجربه‌های بین‌فرهنگی را در شکل‌گیری و تحول هویت ملی دانشجویان برجسته می‌کند.

آریاوان (۲۰۲۰) در پژوهش خود با استفاده از چکلیست بایرام به تحلیل محتوای فرهنگی کتاب انگلیسی دبیرستان‌های اندونزی پرداخت. او ۱۱ گفت‌وگو، ۱۷ متن خواندنی و ۸۳ تصویر را بررسی کرد و دریافت که بیشترین سهم محتوای فرهنگی کتاب به کلیشه‌ها و هویت ملی (۲۸٪) اختصاص یافته است. پس از آن، تعامل اجتماعی و جامعه‌پذیری (۱۶٪) و جغرافیای ملی (۱۲٪) قرار دارند. سایر مؤلفه‌ها مانند هویت اجتماعی، باورها، رفتارها و تاریخ ملی سهم کمتری دارند (هرکدام زیر ۱۰٪). این الگوی توزیع نشان می‌دهد که کتاب با تأکید بر هویت ملی و متناسب با ویژگی‌های روان‌شناختی نوجوانان طراحی شده است و با اهداف برنامه درسی ملی اندونزی برای تقویت ملی‌گرایی همخوانی دارد. باین‌حال، سهم فرهنگ بین‌المللی و فرهنگ هدف (زبان انگلیسی) بسیار کم است (۷،۳٪) که نشان‌دهنده نیاز به توجه بیشتر به این ابعاد برای ارتقای شایستگی ارتباط بین‌فرهنگی دانش‌آموزان است.

در مجموع، بیشتر پژوهش‌های پیشین یا بر هویت ملی تمرکز داشته‌اند یا از منظر گفتمان و ایدئولوژی به تحلیل منابع پرداخته‌اند. خلأ مشترک در این مطالعات، فقدان بررسی جامع و عمیق مؤلفه‌های هویت اسلامی به‌ویژه در پیوند با ساختار آموزشی و فرایند انتقال مفاهیم در منابع آموزشی ویژه غیرفارسی‌زبانان است. پژوهش حاضر با رویکردی کیفی و تمرکز بر کتاب‌های «پارسا» و بهره‌گیری از تحلیل محتوای تفسیری، در پی پرکردن این خلأها و ارائه تصویری جامع‌تر از بازنمایی هویت اسلامی در آموزش زبان فارسی است.

روش پژوهش

در این پژوهش، رویکرد کیفی و به‌ویژه روش تحلیل محتوای کیفی برای بررسی نحوه بازنمایی هویت اسلامی در منابع آموزشی زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان جامعه المصطفی انتخاب شده است. این انتخاب به دلیل ماهیت پیچیده و چندبعدی هویت اسلامی و لزوم درک عمیق‌تر از مفاهیم فرهنگی، اجتماعی و دینی صورت گرفته است. یکی دیگر از دلایل انتخاب روش کیفی این است که منابع آموزشی زبان فارسی جامعه المصطفی عمدتاً به صورت متنی و نوشتاری هستند، و تحلیل این منابع به‌طور دقیق و تفصیلی نیازمند رویکردی است که بتواند پیچیدگی‌های زبانی و فرهنگی این متون را درک کند. در این نوع پژوهش، پژوهشگر می‌تواند با

تحلیل محتوای متون آموزشی، الگوهای معنایی و رویکردهای مختلف به هویت اسلامی را شناسایی کند (بویلر و ترو، ۲۰۰۲).

در پژوهش‌های کیفی، برخلاف پژوهش‌های کمی که از نمونه‌گیری تصادفی استفاده می‌شود، نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند انجام می‌گیرد. این روش به پژوهشگر امکان می‌دهد نمونه‌هایی را انتخاب کند که بیشترین ظرفیت را برای پاسخگویی به سؤالات تحقیق دارند و حاوی اطلاعات غنی و عمیق در مورد موضوع مورد مطالعه هستند (پاتن، ۲۰۱۵). در این پژوهش، از روش نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب منابع آموزشی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل مجموعه ۱۳ جلدی «پارسا» است که به‌طور تخصصی برای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان طراحی شده و حاوی مفاهیم و ارزش‌های اسلامی است. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند و بر اساس اصل اشباع نظری انجام شده است تا داده‌ها تا زمانی که اطلاعات جدیدی ارائه ندهند، تحلیل شوند.

جمع‌آوری داده‌ها از طریق مطالعه و تحلیل دقیق متون مجموعه «پارسا» صورت گرفته است. در این فرایند، ابتدا بررسی کلی متون و شناسایی بخش‌های مرتبط با هویت اسلامی انجام شده و سپس با استفاده از تکنیک‌های کدگذاری کیفی (باز، محوری و گزینشی)، مفاهیم و الگوهای معنایی استخراج شده‌اند. تحلیل داده‌ها نیز با تمرکز بر شناسایی و تفسیر مضامین کلیدی و روابط میان آن‌ها انجام شده است تا نحوه بازنمایی هویت اسلامی در این منابع به‌طور جامع مشخص شود.

در نهایت، مراحل تحلیل محتوا شامل آشنایی اولیه با داده‌ها، کدگذاری باز برای شناسایی مفاهیم اولیه، کدگذاری محوری برای گروه‌بندی و کشف روابط میان مفاهیم، کدگذاری گزینشی برای انتخاب مفاهیم کلیدی و تحلیل مضمون جهت تفسیر الگوهای معنایی بوده است (استراوس و کوربین، ۱۹۹۰). این فرایند به پژوهشگر امکان داده تا به درک دقیق‌تری از نحوه بازنمایی هویت اسلامی در منابع آموزشی زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان دست یابد و یافته‌های پژوهش را به‌صورت نظام‌مند و معنادار ارائه کند.

محدودیت‌ها و ملاحظات روش‌شناختی

پژوهش حاضر با آگاهی کامل از ویژگی‌های روش کیفی و با به کارگیری دقت‌های روش‌شناختی لازم طراحی و اجرا شده است. این مطالعه به‌صورت هدفمند بر تحلیل مجموعه کتب «پارسا»ی منتشرشده توسط جامعه‌المصطفی‌العالمیه متمرکز شده است. این انتخاب که ناشی از غنای محتوایی این مجموعه در حوزه هویت اسلامی و انطباق کامل آن با پرسش‌های پژوهش بود، امکان تحلیل عمیق و همه‌جانبه را فراهم ساخت. با این حال، همین تمرکز، دامنه تعمیم یافته‌ها را به منابع مشابه دیگر محدود می‌کند. بنابراین، نتایج این پژوهش به‌عنوان تحلیلی ژرف‌انگر از یک بافتار آموزشی خاص ارائه می‌شود و تعمیم آن به سایر مراکز یا منابع آموزش زبان فارسی نیازمند مطالعات آتی است.

پژوهش حاضر با اتکا بر روش تحلیل محتوای کیفی، به کشف معانی نهفته در متون می‌پردازد که ذاتاً فرایندی تفسیری است؛ از این رو برای به حداکثر رساندن عینیت و قابلیت اتکا، از یک

چارچوب نظام‌مند ثابت شده شامل کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده شد و تلاش گردید تا در تمام مراحل، استخراج مضامین و تفسیر داده‌ها مستند به شواهد عینی موجود در متن باشد. این رویکرد اگرچه ماهیت تفسیری یافته‌ها را به طور کامل مرتفع نمی‌سازد، اما اطمینان می‌دهد که نتایج برآمده از تعاملی ساختاریافته با داده‌ها و متکی بر استدلالی شفاف است.

در روش‌های کیفی، پژوهشگر به عنوان ابزار اصلی تحلیل، نقش محوری دارد. این امر امکان درک ظرافت‌های زبانی و فرهنگی را فراهم می‌سازد، اما همواره احتمال تأثیر پیش‌فرض‌ها و دیدگاه‌های پژوهشگر به عنوان یک ملاحظه روش‌شناختی جدی در نظر گرفته می‌شود. برای مدیریت این چالش، کوشیده شد تا با بازنگری مستمر در کدها و استناد مکرر به مستندات متنی، واجدترین مضامین استخراج شده و پایایی تحلیل افزایش یابد. در مجموع، با پذیرش این ملاحظات به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از پژوهش کیفی و با به کارگیری راهبردهای فوق، سعی بر آن بوده تا یافته‌های این مطالعه از حداکثر اعتبار درون‌بافتی برخوردار گردد.

نمونه‌ای از تحلیل محتوای کیفی در کتاب پارسا

متن گفتگو از جلد دوم پارسا (فارسی عمومی) صفحه ۶۷:

- می‌خواهی امشب یک فیلم ببینیم؟
- چه فیلمی داری؟
- فیلم «پرواز در شب» چطور است؟
- خوب است؛ اما من چند بار این فیلم را دیده‌ام. دوست دارم امشب یک فیلم جدید ببینم. فیلم دیگری نداری؟
- «خواب لیلا» خوب است؟
- «خواب لیلا»؟! نه. من از فیلم‌های ترسناک اصلاً خوشم نمی‌آید. من یک سریال ایرانی دارم، سریال «یوسف پیامبر» خیلی قشنگ است؛ می‌خواهی قسمت اول آن را ببینیم؟
- خوب است. موافقم.

برای کدگذاری این متن بر اساس شاخص‌های هویت اسلامی، مضامین موجود در آن با مؤلفه‌های دین، اخلاق، سبک زندگی، فرهنگ و تمدن اسلامی مطابقت داده و کدگذاری انجام شد. نمونه‌ای از روش کدگذاری در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ۱. نمونه کدگذاری اولیه

بخش متن	کدباز	کد محوری	کد گزینشی	شاخص هویت اسلامی

«سریال یوسف پیامبر خیلی قشنگ است»	بازنمایی شخصیت‌های دینی در رسانه	هویت دینی در رسانه‌ها	رسانه و هویت دینی	دین و اعتقادات
«می‌خواهی قسمت اول آن را ببینیم؟»	علاقه به تولیدات مذهبی و تاریخی			
«من از فیلم‌های ترسناک اصلاً خوشم نمی‌آید»	تأکید بر انتخاب محتوای سالم و مناسب اخلاقی	اخلاق اسلامی و سبک زندگی	اخلاق در انتخاب سرگرمی	اخلاق اسلامی

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در پژوهش حاضر کدگذاری متون منتخب از کتاب پارسا در سه سطح باز، محوری و گزینشی انجام شده است. در ادامه نتایج فرایند کدگذاری و تحلیل برخی متون منتخب از کتاب پارسا آمده است.

بازنمایی هویت اسلامی در جلد اول کتاب پارسا

این بخش از پژوهش با هدف واکاوی چگونگی بازتاب هویت اسلامی در جلد نخست مجموعه کتاب‌های پارسا انجام شده است. خلاصه نتیجه کدگذاری متون منتخب این جلد نشان می‌دهد که کتاب «پارسا ۱» مفاهیم مربوط به هویت اسلامی را در ابعاد مختلف زندگی، اعم از فردی، اجتماعی، عبادی، اخلاقی و فرهنگی منعکس می‌کند. این ابعاد از طریق مفاهیمی همچون عبادات، خانواده، احترام به والدین، رعایت پاکیزگی، حجاب و زیارت، در کنار ارزش‌های علمی و تاریخی ارائه شده‌اند. این تحلیل نشان‌دهنده رویکرد کتاب در تبیین هویت اسلامی برای فارسی‌آموزان غیرفارسی‌زبان جامعه المصطفی است.

تحلیل کدها و ابعاد هویت اسلامی

۱. هویت اسلامی از طریق عبادات

متن کتاب: «او هر شب یک صفحه قرآن می‌خواند.»

کد گزینشی: عبادت و معنویت در زندگی روزمره

این کد گزینشی بر نقش عبادات و معنویت در زندگی روزمره تأکید دارد. مثال‌های ذکر شده مانند تلاوت قرآن و ذکر روزانه نشان‌دهنده تداوم ارتباط با کلام الهی و اهمیت دادن به جنبه‌های معنوی در زندگی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه عبادات به‌عنوان یک بخش جدایی‌ناپذیر از زندگی روزمره، هویت اسلامی افراد را شکل می‌دهند.

۲. هویت اسلامی از طریق برنامه‌ریزی روزانه

متن کتاب: «ساعت ۳ تا ۴ بعدازظهر استراحت می‌کنم» «من روزهای جمعه غذا می‌پزم و با خانواده‌ام به پارک می‌روم.»

کد گزینشی: تعادل بین کار و زندگی

این کد گزینشی به اهمیت مدیریت زمان و ایجاد تعادل بین کار و زندگی اشاره دارد. مثال‌هایی مانند استراحت در ساعات مشخص و تفریحات سالم نشان‌دهنده توجه به برنامه‌ریزی روزانه و رعایت اعتدال در زندگی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه برنامه‌ریزی و تعادل در زندگی، به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرد.

۳. هویت اسلامی از طریق نهاد خانواده

متن کتاب: «فاطمه شب‌ها برای بچه‌هایش کتاب می‌خواند.» «خواهرم هر روز به مادرم کمک می‌کند و خانه را تمیز می‌کند.» «همیشه باید به پدر و مادر احترام بگذارید و با صدای بلند با آنها صحبت نکنید.»

کد گزینشی: اهمیت خانواده در اسلام

این کد گزینشی بر نقش و اهمیت خانواده در اسلام تأکید دارد. مثال‌هایی مانند آموزش فرزندان، تربیت اسلامی، کمک و همکاری در خانه و احترام به والدین نشان‌دهنده نقش والدین در پرورش نسل جدید و اهمیت روابط خانوادگی در اسلام هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه نهاد خانواده به‌عنوان یک رکن اساسی در جامعه اسلامی، هویت افراد را شکل می‌دهد.

۴. هویت اسلامی از طریق رعایت نظافت

متن کتاب: «ساعت یازده شب مسواک می‌زند و می‌خوابد.»

کد گزینشی: تعادل بین کار و زندگی

این کد گزینشی به اهمیت بهداشت فردی و پاکیزگی در اسلام اشاره دارد. مثال‌هایی مانند مسواک‌زدن و رعایت نظافت نشان‌دهنده توجه به پاکیزگی و طهارت در زندگی روزمره هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه بهداشت و نظافت به‌عنوان بخشی از سبک زندگی اسلامی، هویت افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۵. هویت اسلامی در حرفه و تحصیل

متن کتاب: «زهره در پانزده‌سالگی قرآن را حفظ کرده‌است.»، «آیه ۸۲ سوره اسراء را می‌خواند.»، «سعدی بعد از فارغ‌التحصیل شدن از دانشگاه، پیوسته از کشوری به کشور دیگر سفر می‌کرد.»

کد گزینشی: تلفیق معنویت و علم در زندگی حرفه‌ای

این کد گزینشی بر ارزش علم و دین در اسلام و تلفیق معنویت و علم در زندگی حرفه‌ای تأکید دارد. مثال‌هایی مانند حفظ قرآن، دانش دینی و نقش معنویت در حرفه پزشکی نشان‌دهنده اهمیت تحصیل و دانش در کنار معنویت در اسلام هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه علم و دین به‌عنوان دو جنبه مهم در زندگی حرفه‌ای، هویت اسلامی افراد را شکل می‌دهند.

۶. هویت اسلامی از طریق احترام به بزرگ‌ترها و صله رحم

متن کتاب: «وقتی به خانه بزرگ‌ترها می‌رویم، باید سلام کنیم»

کد گزینشی: روابط خانوادگی

این کد گزینشی به ارزش‌های اجتماعی در اسلام و اهمیت روابط خانوادگی اشاره دارد. مثال‌هایی مانند احترام به بزرگ‌ترها و حسن معاشرت نشان‌دهنده توجه به روابط خانوادگی و اجتماعی در اسلام هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه روابط خانوادگی و اجتماعی به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، مورد توجه قرار می‌گیرند.

۷. هویت اسلامی از طریق زیارت اماکن مقدس در فرهنگ اسلامی

متن کتاب: «قم مکان‌های زیارتی مانند حرم حضرت معصومه (علیهاالسلام) و مسجد مقدس جمکران دارد. ما پنج روز در قم می‌مانیم»، «در مشهد حرم امام رضا (ع) را زیارت می‌کنیم»

کد گزینشی: زیارت و توسل

این کد گزینشی بر ارتباط معنوی با اهل بیت و معنویت و آرامش در زیارت تأکید دارد. مثال‌هایی مانند زیارت حرم حضرت معصومه (علیهاالسلام) و حرم امام رضا (ع) نشان‌دهنده اهمیت زیارت اماکن مقدس در فرهنگ اسلامی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه زیارت به عنوان یک عمل معنوی، هویت اسلامی افراد را تقویت می‌کند.

۸. هویت اسلامی از طریق اهمیت مناسبت‌های دینی در فرهنگ اسلامی - ایرانی

متن کتاب: «ایرانی‌ها تولد پیامبر و امامان را جشن می‌گیرند»، «روز شهادت امامان مراسم عزای برگزار می‌کنند»

کد گزینشی: آیین‌های مذهبی

این کد گزینشی به ارزش مناسبت‌های دینی در اسلام و پیوند آیین‌های دینی با زندگی روزمره اشاره دارد. مثال‌هایی مانند جشن‌های مذهبی و عزاداری نشان‌دهنده اهمیت مناسبت‌های دینی در فرهنگ اسلامی - ایرانی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه آیین‌های مذهبی به عنوان بخشی از زندگی روزمره، هویت اسلامی افراد را شکل می‌دهند.

۹. هویت اسلامی از طریق معرفی عالمان اسلامی و نقش دانش

متن کتاب: «خواجه نصیرالدین طوسی یکی از بزرگ‌ترین دانشمندان اسلام است»، «او در علوم مختلف کتاب‌های زیادی نوشت».

کد گزینشی: تاریخ و تمدن

این کد گزینشی بر نقش عالمان در تمدن اسلامی و تولید علم در تمدن اسلامی تأکید دارد. مثال‌هایی مانند معرفی خواجه نصیرالدین طوسی و تألیف کتاب‌های علمی نشان‌دهنده اهمیت

علم و دانش در تاریخ و تمدن اسلامی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه تاریخ و تمدن اسلامی به‌عنوان بخشی از هویت افراد، موردتوجه قرار می‌گیرد.

۱۰. هویت اسلامی از طریق نظم و برنامه‌ریزی در زندگی اسلامی

متن کتاب: «ما قبل از مهمانی باید حمام برویم، لباس تمیز بپوشیم و عطر بزنیم.» «تقویم هجری قمری و شمسی در ایران استفاده می‌شود.» «در بیرون از خانه، خانم‌ها معمولاً چادر، مانتو و شلوار تیره می‌پوشند؛ اما در روز عید از رنگ‌های روشن استفاده می‌کنند»

کد گزینشی: سبک زندگی اسلامی

این کد گزینشی بر برنامه‌ریزی و نظم در سبک زندگی اسلامی اشاره دارد. مثال‌هایی مانند نظافت، آراستگی پوشیدن چادر، مانتو و شلوار تیره و ارتباط میان دین و تقویم اسلامی نشان‌دهنده اهمیت نظم و برنامه‌ریزی در زندگی روزمره هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه سبک زندگی اسلامی به‌عنوان یک الگوی زندگی، هویت افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

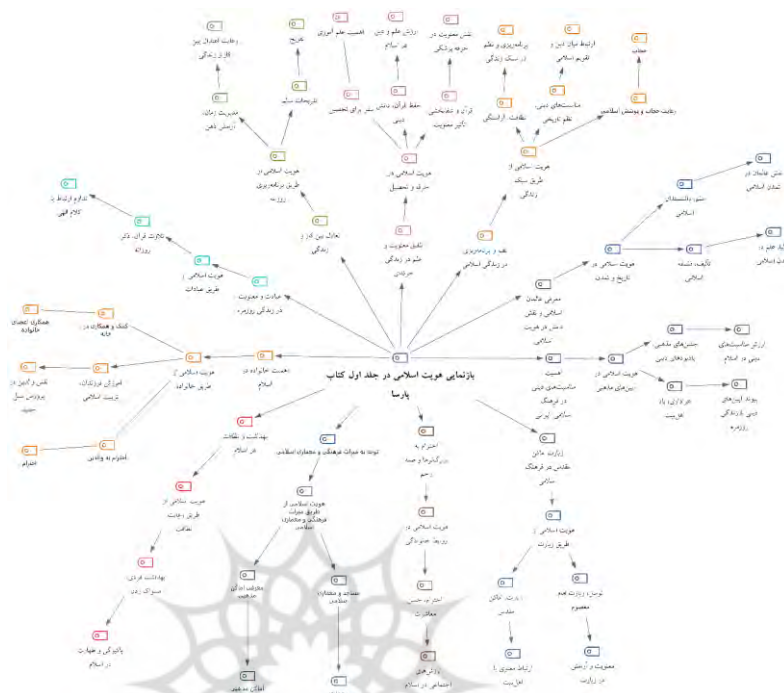
۱۱. هویت اسلامی از طریق توجه به میراث فرهنگی و معماری اسلامی

متن کتاب: «شاه‌چراغ آرامگاه یکی از بزرگان دین اسلام و فرزند امام هفتم شیعیان است.» «ما رفتیم مسجد جامع. این مسجد خیلی زیبا بود و دو حیاط بزرگ داشت»

کد گزینشی: میراث فرهنگی و معماری اسلامی

این کد گزینشی بر معرفی اماکن مذهبی و معماری اسلامی تأکید دارد. مثال‌هایی مانند شاه‌چراغ و مسجد جامع نشان‌دهنده اهمیت میراث فرهنگی و معماری اسلامی در هویت افراد هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه میراث فرهنگی و معماری اسلامی به‌عنوان بخشی از تاریخ و فرهنگ، هویت افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

نمودار شماره ۱ شبکه مضامین و کدهای شناسایی شده مربوط به هویت اسلامی را در کتاب پارسا ۱ با استفاده از نرم افزار MAXQDA نشان می‌دهد.

نمودار ۱: شبکه مضامین و کدهای شناسایی شده تحلیل ابعاد هویت اسلامی در متون جلد اول کتاب پارسا

بازنمایی هویت اسلامی در جلد دوم کتاب پارسا

این بخش از پژوهش با هدف واکاوی چگونگی بازتاب هویت اسلامی در جلد دوم مجموعه کتاب‌های پارسا انجام شده است. خلاصه نتیجه کدگذاری متون منتخب این جلد نشان می‌دهد که کتاب پارسا ۲ مفاهیم مربوط به هویت اسلامی را در ابعاد مختلف زندگی، اعم از فردی، اجتماعی، عبادی، اخلاقی و فرهنگی منعکس می‌کند.

تحلیل کدها و ابعاد هویت اسلامی

۱. هویت اسلامی از طریق آداب معاشرت

متن کتاب: «در فرهنگ اسلامی «سلام» هفتاد ثواب دارد که ۶۹ تا برای سلام کننده و یکی برای جواب دهنده است.»، «رسول خدا (ص) فرمود: سلام کردن مستحب و جواب آن واجب است.»

کد گزینشی: اخلاق اسلامی

این کد گزینشی بر ارزش های اخلاقی اسلامی در آداب معاشرت تأکید دارد. مثال های ذکر شده مانند ثواب سلام و توصیه به سلام کردن نشان دهنده اهمیت سلام و آداب معاشرت اسلامی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می دهد که چگونه اخلاق اسلامی در تعاملات اجتماعی نقش مهمی ایفا می کند.

۲. هویت اجتماعی اسلامی

متن کتاب: «در کشورهای مسلمان مردم معمولاً با هم دست می دهند؛ اما مردان و زنان نامحرم به یکدیگر دست نمی دهند.»، جابر بن عبدالله می گوید: به رسول خدا سلام کردم، آن حضرت دست مرا فشار داد و فرمود: «دست فشار دادن، مانند بوسیدن برادر دینی است.»، در روایت دیگر آمده است که «باید کوچک تر بر بزرگ تر، رهگذر بر نشسته، گروه کم بر گروه زیاد، سواره بر پیاده و ایستاده بر نشسته سلام کند»

کد گزینشی: احترام و تعاملات اجتماعی، رعایت سلسله مراتب اجتماعی

این کد گزینشی به آداب معاشرت اسلامی و احترام در تعاملات اجتماعی اشاره دارد. مثال هایی مانند دست دادن در جوامع اسلامی و رعایت سلسله مراتب اجتماعی نشان دهنده اهمیت احترام و تعاملات اجتماعی در فرهنگ اسلامی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می دهد که چگونه احترام و تعاملات اجتماعی به عنوان بخشی از هویت اجتماعی اسلامی، مورد توجه قرار می گیرند.

۳. هویت از طریق تربیت اسلامی

متن کتاب: «در دین اسلام به پدر و مادرها سفارش شده است که به بچه ها تیراندازی، شنا و اسب سواری یاد بدهید»

کد گزینشی: فرهنگ و سبک زندگی اسلامی

این کد گزینشی بر تربیت جسمانی و فرهنگ و سبک زندگی اسلامی تأکید دارد. مثال هایی مانند سفارش اسلام به آموزش تیراندازی، شنا و اسب سواری و ورزش به عنوان جایگزین بازی های

کامپیوتری نشان‌دهنده اهمیت ورزش و تربیت جسمانی در اسلام هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه تربیت اسلامی به جنبه‌های جسمانی زندگی نیز توجه دارد.

۴. هویت رسانه‌ای اسلامی

متن کتاب: «من فقط به شبکه‌های خبری کشور خودم اعتماد دارم.»

کد گزینشی: دشمن‌شناسی رسانه‌ای

این کد گزینشی به دشمن‌شناسی رسانه‌ای و اعتماد به منابع خبری داخلی اشاره دارد. مثال‌هایی مانند اعتماد به شبکه‌های خبری داخلی و پرهیز از شنیدن اخبار دشمن نشان‌دهنده اهمیت اعتماد به منابع خبری خودی و شناخت و مقابله با رسانه‌های معاند هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه هویت رسانه‌ای اسلامی بر اساس اعتماد به منابع داخلی و پرهیز از منابع دشمن شکل می‌گیرد.

۵. هویت از طریق کرامت انسانی در اسلام

متن کتاب: «به نظر من، اصلاً مهم نیست که چه کسی مقصر است. در قرآن آمده است: هر کس شخصی را زنده کند مثل این است که همه مردم را زنده کرده است. برای همین، جان آن شخص بسیار مهم است و باید سریع با اورژانس تماس بگیرید و او را نجات دهید.»

کد گزینشی: حفظ حرمت و ارزش جان انسان

این کد گزینشی بر حفظ حرمت و ارزش جان انسان و الهام از آموزه‌های دینی در تصمیم‌گیری تأکید دارد. مثال‌هایی مانند «عدم اهمیت مقصر بودن در مواقع اضطراری» و «استناد به قرآن در مسائل اخلاقی و انسانی» نشان‌دهنده اهمیت جان انسان و الهام از آموزه‌های دینی در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه کرامت انسانی در اسلام بر اساس آموزه‌های دینی شکل می‌گیرد.

۶. هویت از طریق اخلاق دینی و شرعی

متن کتاب: «سلام. من هم به شما و خانواده محترم تسلیت عرض می‌کنم. اما شما باید حکم اهدای عضو را از مرجع تقلید خودتان سؤال کنید.»

کد‌گزینی: توجه هم‌زمان به ابعاد اخلاقی و شرعی در مناسبات اجتماعی

این کد‌گزینی به توجه هم‌زمان به ابعاد اخلاقی و شرعی در مناسبات اجتماعی و همدردی و مشارکت اجتماعی اشاره دارد. مثال‌هایی مانند «عرض تسلیت در موقعیت‌های حساس» و «تأیید اهمیت اهدای عضو» نشان‌دهنده اهمیت همدردی و مشارکت اجتماعی در اسلام هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه اخلاق دینی و شرعی بر روابط اجتماعی تأثیر می‌گذارد.

۷. هویت اسلامی از طریق سفر و یادگیری

متن کتاب: «دین اسلام سفارش بسیاری به سفر کرده‌است. در سفر، انسان با دیگران آشنا می‌شود و از تجربه و علم آنها استفاده می‌کند.»

کد‌گزینی: تأکید دین بر مسافرت برای دانش‌اندوزی

این کد‌گزینی بر تأکید دین بر مسافرت برای دانش‌اندوزی و نقش سفر در توسعه فردی تأکید دارد. مثال‌هایی مانند «اهمیت سفر فارغ از وسیله آن و آشنایی با دیگران در سفر» نشان‌دهنده اهمیت سفر در اسلام برای یادگیری و توسعه فردی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه سفر و یادگیری به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرند.

۸. هویت اسلامی از طریق سبک زندگی سالم

متن کتاب: پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمودند: «هر کسی چهل روز پیوسته گوشت بخورد، سنگدل می‌شود.»

کد‌گزینی: تأکید اسلام بر تغذیه سالم

این کد‌گزینی بر تأکید اسلام بر تغذیه سالم و پیامدهای جسمی و روحی تغذیه ناسالم تأکید دارد که نشان‌دهنده اهمیت تغذیه سالم در اسلام است. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه سبک زندگی سالم به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرد.

۹. هویت اسلامی از طریق فرهنگ اسلامی و خانواده‌محوری

متن کتاب: «غذاخوردن در خانه، باعث ایجاد محبت بین اعضای خانواده می‌شود. چون همه دور یک سفره می‌نشینند، غذا می‌خورند و از مادر، تشکر می‌کنند. امام

رضا (علیه‌السلام) فرمود: هر کس در مقابل خوبی مردم تشکر نکند، از خدا تشکر نکرده است.»

کد گزینشی: تقویت پیوندهای خانوادگی از طریق سفره مشترک

این کد گزینشی بر اهمیت غذا در روابط خانوادگی و تقویت پیوندهای خانوادگی از طریق سفره مشترک تأکید دارد. مثال‌هایی مانند «غذاخوردن در خانه و دور هم نشستن اعضای خانواده» نشان‌دهنده اهمیت خانواده و روابط خانوادگی در فرهنگ اسلامی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه فرهنگ اسلامی و خانواده‌محوری به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرند.

۱۰. هویت از طریق پایبندی به احکام اسلامی در زندگی روزمره

متن کتاب: «به نظر من هتلی خوب است که غذای حلال داشته باشد. به نظر من همه هتل‌ها باید برای مسلمانان غذای حلال داشته باشند.»

کد گزینشی: رعایت استانداردهای اسلامی در خدمات گردشگری

این کد گزینشی بر اهمیت غذای حلال در سفر و توجه به نیازهای مذهبی گردشگران مسلمان تأکید دارد. مثال‌هایی مانند «تمایل به غذای حلال و لزوم ارائه غذای حلال در هتل‌ها» نشان‌دهنده اهمیت رعایت احکام اسلامی در زندگی روزمره و خدمات گردشگری هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه پایبندی به احکام اسلامی در زندگی روزمره به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرد.

۱۲. هویت اسلامی از طریق عبادات

متن کتاب: «نماز را اول وقت می‌خوانی؟»

کد گزینشی: عبادت و معنویت در زندگی روزمره

این کد گزینشی بر اهمیت نماز در زندگی روزمره و ارتباط معنوی با خدا تأکید دارد. مثال‌هایی مانند «اهمیت نماز در زندگی روزمره و اولویت دادن به نماز نسبت به سایر کارها» نشان‌دهنده اهمیت عبادات در زندگی اسلامی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه عبادات به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرند.

۱۳. هویت اسلامی از طریق اعتقاد به قدرت الهی

متن کتاب: «فقط خدا در هنگام خطر و سختی به انسان کمک می‌کند؛ این حادثه باعث شد که من در سختی‌ها ناامید نشوم.»

کد گزینشی: ایمان و توکل به خدا

این کد گزینشی بر درک قدرت و رحمت خداوند و پناه‌بردن به خدا در سختی‌ها تأکید دارد. نقش خداوند در نجات از سختی‌ها نشان‌دهنده اهمیت ایمان و توکل به خدا در زندگی اسلامی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه اعتقاد به قدرت الهی به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرد.

۱۴. هویت اسلامی از طریق تکریم انسان‌ها

متن کتاب: «آنها از افراد موفق قدردانی و تشکر می‌کنند؛ کسی که از مردم تشکر نکند، از خدا تشکر نکرده است.»

کد گزینشی: اهمیت تقدیر و پاداش در جامعه

این کد گزینشی بر اهمیت تشویق و انگیزه و تأثیر سیاست‌گذاری بر جامعه تأکید دارد. مثال‌هایی مانند قدردانی از موفقیت دیگران و تأکید بر اهمیت شکرگزاری نشان‌دهنده اهمیت تکریم انسان‌ها و تشویق به کارهای خوب در جامعه اسلامی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه تکریم انسان‌ها به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرد.

۱۵. هویت اسلامی در اخلاق اجتماعی

متن کتاب: «قاضی باید پیش از صدور حکم همه حرف‌ها را بشنود.»

کد گزینشی: پرهیز از پیش‌داوری و قضاوت سطحی

این کد گزینشی بر قضاوت منصفانه در اسلام و عدالت در داوری تأکید دارد. قضاوت عجولانه و پیش‌داوری و لزوم بررسی شواهد قبل از صدور حکم نشان‌دهنده اهمیت اخلاق اجتماعی و پرهیز از قضاوت سطحی در اسلام هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه اخلاق اجتماعی به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرد.

۱۶. هویت اسلامی در علم‌آموزی

متن کتاب: «آقای قاضی ۸۳ سال دارد و همچنان به تحصیل ادامه می‌دهد.»

کد گزینشی: ارزش علم و دانش در اسلام

این کد گزینشی بر جایگاه علم در سبک زندگی اسلامی و تأثیر علم بر رشد اخلاقی تأکید دارد. مثال‌هایی مانند تحصیل مادام‌العمر و اهمیت دانش و هدایت معنوی نشان‌دهنده اهمیت علم و دانش در اسلام هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه علم‌آموزی به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرد.

۱۷. هویت اسلامی در ارزش‌های اخلاقی

متن کتاب: «ارزش انسان به اخلاق و رفتار اوست، نه به لباس و ثروتش.»

کد گزینشی: نقد ظاهرگرایی و اهمیت کرامت انسانی

این کد گزینشی بر برتری ارزش‌های درونی بر ظاهر و اصالت در ارزش‌گذاری اجتماعی تأکید دارد. مثال‌هایی مانند قضاوت بر اساس ظاهر و نقد ریاکاری نشان‌دهنده اهمیت کرامت انسانی و ارزش‌های اخلاقی در اسلام هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه ارزش‌های اخلاقی به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرند.

۱۸. هویت اسلامی در محیط‌زیست

متن کتاب: «پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمود: با حیوانات مهربان باشید، خداوند به شما پاداش می‌دهد.»

کد گزینشی: رعایت حقوق حیوانات و حفظ طبیعت در اسلام

این کد گزینشی بر مهربانی با حیوانات و مسئولیت دینی در برابر طبیعت تأکید دارد. مثال‌هایی مانند «شفقت و مراقبت از حیوانات و حفاظت از محیط‌زیست» نشان‌دهنده اهمیت حفظ حقوق حیوانات و طبیعت در اسلام هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه محیط‌زیست به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، موردتوجه قرار می‌گیرد.

۱۹. هویت اسلامی از طریق آموزش فرهنگ ایرانی

متن کتاب: «سمنو را برای عید نوروز یا به‌عنوان نذری می‌پزند» «در عید قربان، مسلمانان گوشت قربانی را بین نیازمندان تقسیم می‌کنند»

کد گزینشی: تجلی هویت اسلامی در سنت‌های ایرانی

این کد گزینشی بر ارزش معنویت در آیین‌های فرهنگی و کمک به نیازمندان در اعیاد اسلامی تأکید دارد. مثال‌هایی مانند «نذر و صلہ رحم» نشان‌دهنده تجلی هویت اسلامی در سنت‌های ایرانی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه فرهنگ ایرانی به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، مورد توجه قرار می‌گیرد.

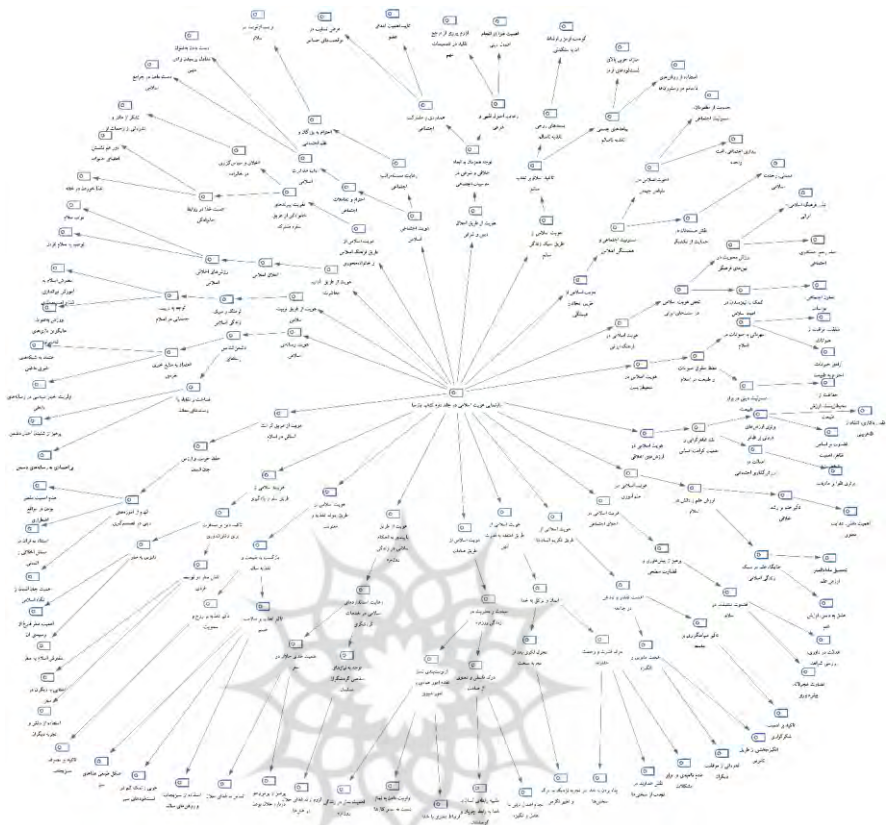
۲۰. هویت اسلامی از طریق اتحاد و همبستگی

متن کتاب: «اگر مظلومی از ما کمک خواست، باید به او کمک کنیم. مسلمانان مانند اعضای یک بدن‌اند؛ اگر یکی از آن‌ها رنج بکشد، دیگران نیز احساس درد می‌کنند.»

کد گزینشی: مسئولیت اجتماعی و همبستگی اسلامی

این کد گزینشی بر اخوت اسلامی در مقیاس جهانی و نقش مسلمانان در حمایت از یکدیگر تأکید دارد. مثال‌هایی مانند «حمایت از مظلومان و همدلی و وحدت اسلامی» نشان‌دهنده اهمیت مسئولیت اجتماعی و همبستگی اسلامی هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که چگونه اتحاد و همبستگی به‌عنوان بخشی از هویت اسلامی، مورد توجه قرار می‌گیرد.

نمودار شماره ۲ شبکه مضامین و کدهای شناسایی شده مربوط به هویت اسلامی را در کتاب پارسا ۲ با استفاده از نرم افزار MAXQDA نشان می‌دهد.

بازنمایی هویت اسلامی در جلد سوم کتاب پارسا

این بخش از پژوهش با هدف بررسی چگونگی بازتاب هویت اسلامی در جلد سوم مجموعه کتاب‌های پارسا انجام شده است. خلاصه نتیجه کدگذاری متون منتخب این جلد نشان می‌دهد که کتاب «پارسا ۳» مفاهیم مربوط به هویت اسلامی را در ابعاد مختلف زندگی، اعم از فردی، اجتماعی، عبادی، اخلاقی و فرهنگی منعکس می‌کند.

تحلیل کدها و ابعاد هویت اسلامی در پارسا ۳

۱. هویت اسلامی در رفتار اجتماعی

متن کتاب: «وقتی انسان محترمی وارد اتاق می‌شود، باید برای سلام کردن بایستید»، «همیشه باید به پدر و مادر احترام بگذارید».

کد گزینشی: احترام و آداب اجتماعی در اسلام

این کد گزینشی بر اهمیت رعایت ادب و احترام در تعاملات اجتماعی از منظر اسلام تأکید دارد. مواردی همچون احترام به بزرگ‌ترها، رعایت ادب در گفتگو و به‌طور کلی، داشتن رفتارهای محترمانه در جامعه، از جمله مصادیق این کد هستند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام نه تنها به جنبه‌های عبادی، بلکه به روابط اجتماعی افراد نیز توجه ویژه‌ای دارد و برای آن دستورالعمل‌هایی ارائه می‌دهد.

۲. هویت اسلامی در مناسبات اجتماعی

متن کتاب: «خدا بیامرزدش! خدا صبرتان بدهد.» «روحشان شاد باشد!»

کد گزینشی: آداب تسلیت و همدردی در اسلام

این کد گزینشی به ارزش‌های اسلامی در مواجهه با مرگ و فقدان عزیزان می‌پردازد. تسلیت گفتن به بازماندگان، دعا برای متوفی و همدردی با خانواده داغدار، از جمله رفتارهایی هستند که در این کد مورد توجه قرار گرفته‌اند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام برای تسکین آلام روحی افراد در شرایط سخت نیز راهکارهایی ارائه می‌دهد و بر اهمیت حمایت اجتماعی در این مواقع تأکید دارد.

۳. هویت اسلامی در اخلاق اجتماعی

متن کتاب: «اگر کسی به من بی‌احترامی کند، من به او احترام می‌گذارم.» «اسلام به ما دستور داده است که رفتار بد را با خوبی جواب بدهیم.»

کد گزینشی: اخلاق و احترام در جامعه

این کد گزینشی بر اهمیت اخلاق نیکو، مدارا و تسامح در روابط اجتماعی تأکید دارد. اسلام به پیروان خود توصیه می‌کند که در برابر بی‌احترامی دیگران، با احترام و بزرگواری رفتار کنند و از انتقام‌جویی پرهیز نمایند. همچنین، یادگیری از اشتباهات دیگران و تلاش برای دوری از رفتارهای ناپسند نیز در این کد مورد توجه قرار گرفته است. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام به دنبال ایجاد یک جامعه اخلاقی و مبتنی بر احترام متقابل است.

۴. هویت اسلامی در سبک زندگی

متن کتاب: «وقتی نماز می‌خوانی و مشکلاتت را با خدا می‌گویی، استرس‌ها از بین می‌رود.»
«صحبت کردن با خدا خیلی مرا آرام می‌کند.»

کد گزینشی: نماز و ارتباط معنوی با خداوند

این کد گزینشی به نقش نماز و نیایش در آرامش روحی و روانی افراد می‌پردازد. اسلام معتقد است که ارتباط با خداوند از طریق عبادت، می‌تواند به کاهش استرس و افزایش آرامش درونی منجر شود. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام برای سلامت روان افراد نیز اهمیت قائل است و راهکارهای معنوی برای دستیابی به آن ارائه می‌دهد.

۵. هویت اسلامی در سبک زندگی اقتصادی

متن کتاب: «باید در مصرف گاز صرفه‌جویی کنیم»، «خانه‌ای کوچک و ساده، اما پربرکت‌ترین خانه اسلام بود.»

کد گزینشی: صرفه‌جویی و پرهیز از اسراف

این کد گزینشی بر اهمیت اعتدال در مصرف و پرهیز از اسراف تأکید دارد. اسلام، ساده‌زیستی و قناعت را از جمله ارزش‌های مهم می‌داند و پیروان خود را به مسئولیت‌پذیری در مصرف منابع تشویق می‌کند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام برای مسائل اقتصادی نیز راهکارهایی ارائه می‌دهد و به دنبال ایجاد یک سبک زندگی متعادل و پایدار است.

۶. هویت اسلامی در محیط‌زیست

متن کتاب: «پیامبر وضویش را قطع کرد تا به گربه آب بدهد.»

کد گزینشی: رعایت حقوق حیوانات در اسلام

این کد گزینشی به شفقت و مهربانی با حیوانات و رعایت حقوق آنها می‌پردازد. اسلام، انسان را مسئول حفظ محیط‌زیست و احترام به تمام موجودات زنده می‌داند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام برای محیط‌زیست نیز ارزش قائل است و به دنبال ایجاد یک رابطه هماهنگ بین انسان و طبیعت است.

۷. هویت اسلامی در تاریخ و تمدن

متن کتاب: «در تمدن اسلامی تفاوت‌های قومی و نژادی از بین رفت.»

کد گزینشی: تمدن اسلامی و پیشرفت علمی

این کد گزینشی به نقش اسلام در ایجاد یک تمدن بزرگ و پیشرفته اشاره دارد. اسلام، عدالت، برابری و عدم تبعیض را از جمله اصول اساسی خود می‌داند و این اصول، زمینه‌ساز پیشرفت علمی و فرهنگی در جوامع اسلامی شده‌اند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام نه تنها یک دین عبادی، بلکه یک مکتب فکری و فرهنگی نیز هست که به دنبال رشد و تعالی انسان در تمام ابعاد زندگی است.

۸. هویت اسلامی در مناسبت‌های دینی

متن کتاب: «مردم ایران در عزای امام حسین (ع) پیراهن مشکی می‌پوشند.»

کد گزینشی: احترام به آیین‌های دینی

این کد گزینشی به اهمیت سوگواری برای اهل‌بیت (ع) و برگزاری مراسم یادبود برای درگذشتگان می‌پردازد. این مراسم‌ها، علاوه بر جنبه‌های مذهبی، دارای ابعاد فرهنگی و اجتماعی نیز هستند و به تقویت پیوندهای اجتماعی کمک می‌کنند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام برای حفظ و پاسداشت سنت‌ها و آیین‌های دینی ارزش قائل است.

۹. هویت اسلامی در اماکن مقدس

متن کتاب: «حرم مطهر امام رضا (ع) در مشهد، سالانه میلیون‌ها زائر دارد.»

کد گزینشی: اهمیت زیارت و اماکن مقدس در اسلام

این کد گزینشی به نقش زیارت و اماکن مقدس در تقویت ایمان و ارتباط معنوی افراد می‌پردازد. زیارتگاه‌های شیعه، محل تجمع زائران و عاشقان اهل‌بیت (ع) هستند و به‌عنوان مراکزی برای نشر معارف اسلامی عمل می‌کنند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام برای اماکن مقدس و زیارت آنها ارزش ویژه‌ای قائل است.

۱۰. هویت اسلامی از طریق مناسک دینی-فرهنگی

متن کتاب: «در عید نیمه شعبان کوچه‌ها را آذین‌بندی می‌کنند و شیرینی و شربت پخش می‌کنند»

کد گزینشی: مناسک دینی و فرهنگی

این کد گزینشی به پیوند بین فرهنگ و مذهب در ایران می‌پردازد. آداب و رسوم فرهنگی مانند شب یلدا و اعیاد مذهبی مانند عید غدیر و نیمه شعبان، در فرهنگ ایرانی جایگاه ویژه‌ای دارند و

با آموزه‌های اسلامی درآمیخته‌اند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام با فرهنگ‌های بومی سازگار است و می‌تواند در قالب‌های فرهنگی مختلف تجلی یابد.

۱۱. هویت اسلامی از طریق هویت تربیتی و معنوی

متن کتاب: «پیامبر (ص) فرمودند: هر فردی که کبر و خودبزرگ‌بینی داشته باشد، به بهشت نمی‌رود»

کد گزینشی: مذمت تکبر

این کد گزینشی به اهمیت دوری از تکبر و خودبزرگ‌بینی در تربیت اسلامی می‌پردازد. اسلام، تواضع و فروتنی را از جمله فضائل اخلاقی مهم می‌داند و پیروان خود را به تهذیب نفس و اصلاح اخلاق تشویق می‌کند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام برای تربیت اخلاقی افراد اهمیت ویژه‌ای قائل است.

۱۲. هویت اسلامی از طریق اعتماد به خدا و عقلانیت

متن کتاب: «انسانی که می‌خواهد در برنامه‌ریزی‌ها موفق باشد، باید تلاش کند کارهایش را با مشورت انجام دهد».

کد گزینشی: تصمیم‌گیری آگاهانه و توکل به خدا

این کد گزینشی به نقش مشورت و خردمندی در تصمیم‌گیری‌ها از منظر اسلام می‌پردازد. اسلام، پیروان خود را به تفکر و تعقل تشویق می‌کند و معتقد است که انسان باید با مشورت و بررسی جوانب مختلف، بهترین تصمیم را بگیرد و درعین‌حال، به خدا توکل کند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام بین عقلانیت و ایمان تعارضی نمی‌بیند و هر دو را برای موفقیت در زندگی ضروری می‌داند.

۱۳. هویت اسلامی از طریق بیان ارزش کار در اسلام

متن کتاب: «پسران پیرمرد با کار و تلاش، محصول زیادی به دست آوردند».

کد گزینشی: نقش کوشش در موفقیت

این کد گزینشی به اهمیت کار و تلاش در اسلام می‌پردازد. اسلام، کار را عبادت می‌داند و پیروان خود را به تلاش برای کسب روزی حلال تشویق می‌کند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد

که اسلام برای کار و تلاش ارزش ویژه‌ای قائل است و آن را از عوامل مهم موفقیت در زندگی می‌داند.

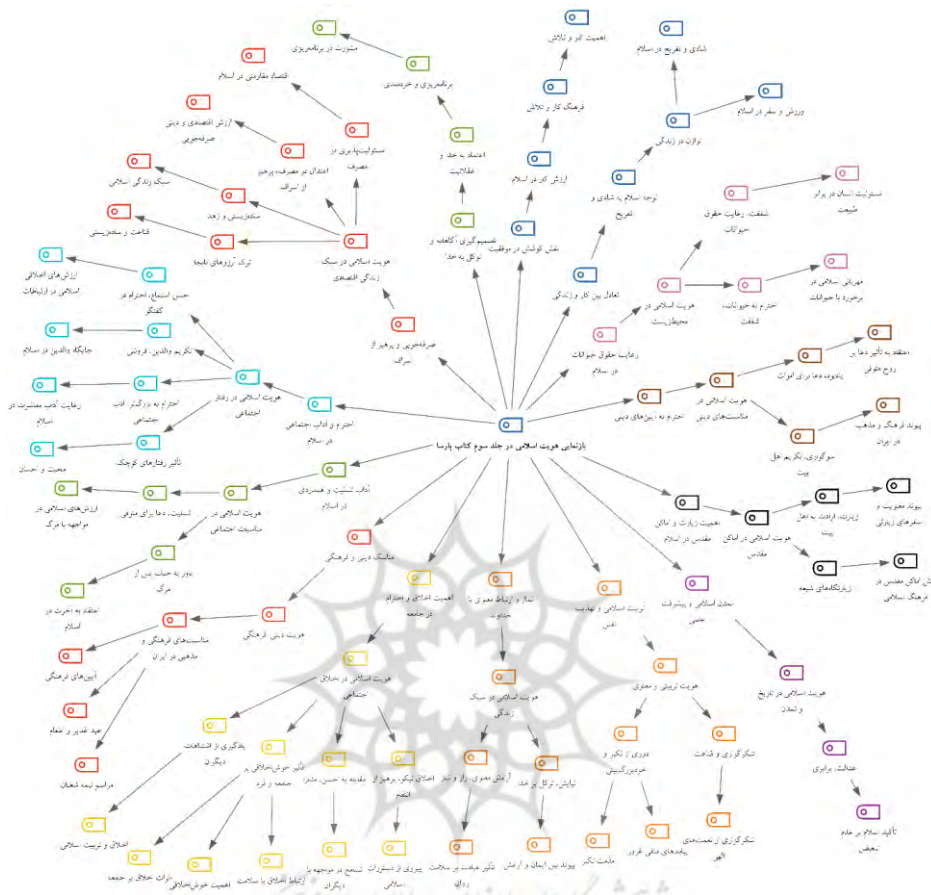
۱۴. هویت اسلامی از طریق توجه اسلام به شادی و تفریح

متن کتاب: «امام کاظم (ع) فرمود: تلاش کنید زمان‌هایی را برای تفریح و لذت‌های حلال اختصاص دهید.»

کد‌گزینشی: تعادل بین کار و زندگی

این کد‌گزینشی به اهمیت توازن در زندگی و اختصاص دادن زمان‌هایی برای تفریح و لذت‌های حلال می‌پردازد. اسلام، شادی و تفریح را از نیازهای طبیعی انسان می‌داند و پیروان خود را به ورزش، بازی و سفر تشویق می‌کند. این بعد از هویت اسلامی نشان می‌دهد که اسلام به تمام ابعاد زندگی انسان توجه دارد و به دنبال ایجاد یک زندگی متعادل و شاد است. نمودار شماره ۳ شبکه مضامین و کدهای شناسایی شده مربوط به هویت اسلامی را در کتاب پارسا ۳ با استفاده از نرم افزار MAXQDA نشان می‌دهد.

نمودار ۱. شبکه مضامین و کدهای شناسایی شده تحلیل ابعاد هویت اسلامی در متون جلد سوم

کتاب پارسا

نتیجه گیری

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که هویت اسلامی در منابع آموزشی زبان فارسی جامعه‌المصطفی (مجموعه پارسا) از طریق ابعاد گوناگون فردی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و زیست‌محیطی بازنمایی شده است. در بعد فردی و معنوی، مفاهیمی همچون نماز، دعا، توکل بر خدا و احترام به والدین به‌صورت مکرر در قالب داستان‌ها و مکالمات روزمره مورد تأکید قرار گرفته‌اند. در بعد اجتماعی، ارزش‌هایی مانند آداب معاشرت، مهمان‌نوازی، صلح‌رحم و وفای به عهد از طریق گفتگوهای آموزشی به زبان‌آموزان منتقل می‌شود. از منظر فرهنگی، این منابع با معرفی آیین‌های مذهبی نظیر عزاداری محرم، زیارت اماکن مقدس و جشن‌های اسلامی، پیوند میان زبان فارسی و

فرهنگ اسلامی ایرانی را تقویت می‌کنند. همچنین، در بعد علمی، با اشاره به نقش تمدن اسلامی در پیشرفت علوم و معرفی دانشمندان برجسته مسلمان، بر اهمیت دانش‌اندوزی در اسلام تأکید شده است. سرانجام، در حوزه زیست‌محیطی و حقوق حیوانات، آموزه‌های اسلامی درباره حفظ طبیعت و رعایت حقوق جانداران در قالب داستان‌ها و توصیه‌های اخلاقی بازتاب یافته‌اند.

به‌طور کلی، یافته‌ها حاکی از آن است که کتاب‌های پارسا صرفاً به آموزش زبان بسنده نکرده‌اند، بلکه با تلفیق محتوای زبانی و ارزش‌های اسلامی، درصدد تقویت هویت دینی در کنار مهارت‌های ارتباطی هستند. این رویکرد نشان می‌دهد که منابع آموزشی جامعه‌المصطفی، آموزش زبان فارسی را به‌مثابه ابزاری برای انتقال فرهنگ و معارف اسلامی در نظر گرفته‌اند.

با اتکا به یافته‌های این پژوهش، می‌توان توصیه‌های عملیاتی زیر را برای بهبود فرآیند طراحی منابع آموزشی زبان فارسی با محوریت هویت اسلامی ارائه نمود:

۱. تدوین راهنمای برنامه درسی: به سیاست‌گذاران و نهادهای متولی توصیه می‌شود تا با الهام از الگوی موفق مجموعه «پارسا»، راهنمای برنامه درسی مدونی برای گنجاندن مؤلفه‌های هویت اسلامی در سطوح مختلف آموزش زبان فارسی تهیه کنند. این راهنما می‌تواند چارچوبی برای تلفیق سطوح مختلف زبانی (مقدماتی تا پیشرفته) با سیر تدریجی مفاهیم دینی (از ساده به پیچیده) ارائه دهد.

۲. تنوع بخشی به قالب‌های فعالیت‌های آموزشی: پیشنهاد می‌شود طراحان آموزشی، فراتر از داستان‌ها و متون خواندنی، از قالب‌های تعاملی و مهارت‌محور بهره ببرند. برای نمونه، می‌توان در قالب فعالیت‌های نقش‌آفرینی (مانند شبیه‌سازی یک مهمانی با رعایت آداب معاشرت اسلامی)، پروژه‌های گروهی (مانند تحقیق در مورد یک دانشمند مسلمان و ارائه آن در کلاس) یا بازی‌های آموزشی (برای یادگیری واژگان مرتبط با آیین‌های مذهبی)، این مفاهیم را به‌طور ملموس به زبان‌آموز منتقل کرد.

۳. تأکید بر بُعد علمی-تمدن اسلامی: با توجه به تأکید اسلام بر علم‌آموزی، توصیه می‌شود بخش مستقلی در دروس به تاریخ علوم در تمدن اسلامی و معرفی دستاوردهای دانشمندان مسلمان به زبان ساده اختصاص یابد. این امر نه تنها به تقویت هویت مثبت اسلامی کمک می‌کند، بلکه محتوای علمی غنی‌ای را نیز در اختیار زبان‌آموز قرار می‌دهد.

۴. ایجاد پیوند با مسائل روز و زیست‌محیط: برای کاربردی کردن آموزه‌های دینی، پیشنهاد می‌شود موضوعاتی مانند حفاظت از محیط زیست و حقوق حیوانات از منظر اسلامی، در قالب پروژه‌های عملی و مرتبط با زندگی روزمره زبان‌آموزان (مانند کمپین پاکسازی محله یا تغذیه پرندگان) گنجانده شود.

در جمع‌بندی نهایی، این پژوهش نشان می‌دهد که انتقال هویت اسلامی در منابع آموزشی زمانی اثربخش‌تر خواهد بود که از حالت تئوری صرف خارج شده و در ساختار، فعالیت‌ها و تکالیف درسی به‌گونه‌ای نظام‌مند و جذاب ادغام گردد. به کارگیری توصیه‌های فوق می‌تواند به طراحان منابع آموزشی و سیاست‌گذاران در دستیابی به این هدف راهبردی یاری رساند.

نویسنده اول (سیدصادق میرمحمدی عزیزی): مسئولیت اصلی طراحی پژوهش، جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل نتایج، و نگارش پیش‌نویس مقاله.
نویسنده دوم (دکتر بهزاد رهبر): مشارکت در طراحی روش تحقیق، بازبینی انتقادی محتوا، و اصلاح ساختار مقاله.
نویسنده سوم (دکتر سید بهنام علوی‌مقدم): همکاری در تفسیر یافته‌ها و ویرایش فنی مقاله.
تمام نویسندگان در بازبینی نهایی مقاله و تأیید نسخه ارائه مشارکت داشته‌اند.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد با عنوان «واکاوی منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان جامعه المصطفی از منظر بازنمود هویت اسلامی» است. بدین‌وسیله از راهنمایی‌ها و حمایت‌های ارزشمند استاد راهنما، جناب آقای دکتر بهزاد رهبر و استاد مشاور، جناب آقای دکتر سید بهنام علوی‌مقدم که در مراحل مختلف این پژوهش ما را یاری نمودند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کنیم.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

فهرست منابع:

- برقی، محمدجواد و نگینی، حسام (۱۴۰۰). بازتاب وجوه فرهنگ ایرانی در منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان: مطالعه‌ی موردی مجموعه‌های پرفا، مینا و فارسی بیاموزیم. تاریخ ادبیات، ۱۴(۱)، ۶۳-۸۴.
- داوری اردکانی، نگار. محمودی، طیبه. نواب، سمیه (۱۳۹۲). آموزش زبان فارسی، فرصتی مغتنم برای گسترش فرهنگ ایرانی. مطالعات ملی، ۱۴(۱)، ۱۴۳-۱۶۰.
- داوری اردکانی، نگار، نمادهای هویت ملی ایرانی و زبان فارسی. فصلنامه مطالعات ملی، دوره هشتم، شماره پنجم، پاییز ۱۳۸۶، ۴۵-۲۹.

داوری، حسین. خیرآبادی، رضا و علوی مقدم، سید بهنام (۱۳۹۷). بازنمایی هویت ملی در کتاب‌های نوانتشار یافته زبان انگلیسی در نظام آموزش رسمی کشور. مطالعات ملی، ۱۹(۳)، ۸۵-۹۸.

داوودنیا، نسرين و زرگرزاده دزفولی، نسرين (۱۳۹۹). بررسی و تحلیل مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه (پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم). پژوهش در آموزش زبان و ادبیات فارسی، دوره ۲، شماره ۱ (پیاپی ۴)، خرداد ۱۳۹۹، صص ۱-۲۵.

علوی مقدم، سید بهنام (۱۴۰۳). مقایسه نگرش دبیران زبان به مسائل هویتی - فرهنگی در کتاب‌های زبان انگلیسی پایه هفتم و اول راهنمایی پیشین. نشریه زبان علم تهران، ۱۱(۲۰)، ۱۷۹-۲۱۰.

علوی مقدم، سید بهنام، و افراسیابی، مهدیه (۱۴۰۰). مقایسه میزان حضور مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های قدیم و جدید زبان انگلیسی نظام آموزش و پرورش رسمی ایران. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۶(۶۰)، ۱۴۷-۱۷۴.

کولی‌وندی، احمد، فاطمی منش، علی و پورمند، علی (۱۴۰۲). کتاب پارسا. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص).

مرادصحرائی، رضا و طبسی، فاطمه (۱۴۰۳). ایدئولوژی و آموزش زبان فارسی در خارج از ایران: گفتمان‌شناسی انتقادی هویت ایرانی در کتاب درس زبان فارسی بر پایه الگوی ون‌دایک (۲۰۰۶). علم زبان، ۱۱(۲۰)، ۹-۴۶.

مهدی‌نژاد، علیرضا. کامیابی گل، عطیه و ابراهیمی، شیمیا (۱۴۰۰). بررسی جایگاه مؤلفه‌های هویت ایرانی - اسلامی در کتاب‌های زبان فارسی به فارسی‌آموزان مرکز بین‌المللی جامعه المصطفی قم. اولین کنفرانس بین‌المللی علوم تربیتی، روان‌شناسی و علوم انسانی. میردهقان، مهین ناز و طاهرلو، فرنوش. (۱۳۹۰). تأثیر فرهنگ ایرانی در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان. ادبیات پارسی معاصر، ۱(۲)، ۱۱۵-۱۳۱.

نوابخش مهرداد، نیکوکار، مستانه سادات، جهانی‌شدن و بحران هویت جوانان، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۲، شماره ۳ - شماره پیاپی ۳ شهریور ۱۳۹۰ صفحه ۸۹-۱۱۰.

نوربخش، ماندانا و ملک لو، داوود (۱۳۹۳). بازنمایی دین در کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان. پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، ۳(۳)، ۹۳-۱۱۶.

Ariawan, S. (2020). Investigating cultural dimensions in EFL textbook by using Byram checklist. *Register Journal*, 13(1), 123-152.

Boiler, A., & True, B. (2002). The role of qualitative content analysis in educational research. *Journal of Educational Research*, 45(3), 215-230

Brown, Edvard. (2000). *Principles of language learning and teaching*. San Frsnscisco state University.

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). SAGE Publications.

- Savicki, V., & Cooley, E. (2011). American identity in study abroad students: Contrasts and changes. *Journal of College Student Development*, 52(3), 339-449 of *College Student Development*, 52(3), 339-449
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. SAGE Publications.
- Wu, J.(2010). *A Content analysis of the Cultural Content in the EFL Textbooks*.

